

РОЗДІЛ II. СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

УДК 613.74-79:95

Ю. Л. Дяченко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ДО ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ РОДИНИ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті здійснено характеристику соціального благополуччя родини як чинника якості життя дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Встановлено, що 11 % сімей мають незадовільні умови праці, від яких залежить режим дня дітей і початок відвідування дошкільного закладу. У родині із напруженим графіком роботи діти витрачають 1,5 годин на день на телебачення та комп'ютер. Проблемою серед сучасних родин є поширення шкідливих звичок – курить мати в 33,33 % дітей, а батько в 41,84 % дітей. Крім того встановлено, що в 6,78 % дітей батько має одночасно дві шкідливі звички – куріння та вживання алкоголю.

Ключові слова: діти, благополуччя родини, якість життя.

Постановка проблеми. Інтенсифікація реформування системи освіти спрямована на збереження і зміцнення здоров'я дитячого населення [1, 2]. Особлива увага приділяється дітям дошкільного віку та молодшого шкільного віку, оскільки в зазначеному віковому періоді закладаються основи майбутнього здоров'я, відбувається становлення навчально-пізнавальної діяльності та формування основних характеристик особистості дитини.

Із 2011 року вперше в Україні впроваджується обов'язкова дошкільна освіта для дітей п'ятирічного віку, що є черговим кроком модернізації освітньої галузі в державі. Згідно з чинним законодавством встановлено, що важливим завданням реформи освіти є створення умов не лише для зміцнення інтелектуального потенціалу нації, всебічного розвитку та формування творчої особистості кожної дитини, але й для збереження фізичного та психічного здоров'я [3, 4].

Якість життя дітей визначається фізичними, соціальними й емоційними факторами, що мають суттєве значення та є постійно діючими чинниками. Дослідження якості життя дітей дошкільного й молодшого шкільного віку дозволяє виявити не лише стан здоров'я, але й оцінити виконання соціальних функцій, що відповідають віку та статі дитячого контингенту [1, 5].

Благополуччя сім'ї зумовлює формування стереотипу цінностей подальшого життя дітей. Своєчасне виявлення соціальної неспроможності родини дає змогу визначити вплив відповідного чинника на якість життя дітей [6].

Без вирішення проблеми збереження здоров'я дітей у фізичному, психологічному та соціальному аспектах неможливо ставити питання про

здоров'я всього населення країни.

Аналіз актуальних досліджень. Згідно з попередніми науковими дослідженнями, основним завданням сім'ї є створення сприятливих умов для особистого становлення дитини. Тому, якість життя дитячого контингенту залежить від оцінки об'єктивних та суб'єктивних характеристик умов життєдіяльності родини в цілому [1, 6].

За рекомендацією ВООЗ «якість життя» визначається як індивідуальне співвідношення власного положення в житті суспільства в контексті культури, систем цінностей цього суспільства і цілей даного індивіда, його планів та можливостей. Діти дошкільного та молодшого шкільного віку не в змозі адекватно дати суб'єктивну оцінку особистої якості життя, тому до п'ятирічного віку відповідну оцінку повинні дати батьки, ураховуються відповіді дитячого контингенту віком старше п'яти років [1, 5, 6].

У зв'язку зі швидкими темпами зростання захворюваності дітей, особливо в період початку відвідування навчальних закладів, на сьогодні актуальним залишається питання сукупного впливу чинників організації навчально-виховного процесу на стан здоров'я. Багаторічні дослідження свідчать про функціональну незрілість 31–32 % дітей, адже шестирічний вік є періодом інтенсивної морфологічної та функціональної перебудови організму дітей, що ускладнюється черговою віковою кризою. Крім того, початок навчання у школі серед більшості дітей супроводжується виникненням синдрому «шкільної дезадаптації», що є причиною розвитку багатьох функціональних, а згодом і органічних патологічних змін [4, 6].

Згідно вищесказаного, у законі України «Про дошкільну освіту» (2012) зазначено, що батьки є відповідальними за розвиток, виховання та освіту дітей, а також за збереження та якість їх життя. Саме тому актуальним залишається питання характеристики соціального благополуччя родини як пріоритетної складової якості життя дитячого контингенту сьогодення [3, 4].

Робота виконана згідно з планом науково-дослідницьких робіт на 2007–2013 рр. кафедри спортивної медицини та валеології Інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка за темою: «Фізіолого-гігієнічне та психолого-педагогічне обґрунтування здоров'язберігаючої діяльності у закладах освіти» (номер державної реєстрації – 0109U004945), «Фізіолого-гігієнічний супровід здоров'язберезувальної діяльності закладів освіти» (номер державної реєстрації – 0123U004662).

Мета статті – охарактеризувати соціальне благополуччя родин як чинника якості життя дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Матеріали і методи дослідження. У ході дослідження проведено оцінку та аналіз особливостей життєдіяльності 121 родини дітей віком 4–7 років (43,60±2,81 % хлопчиків і 56,40±2,80 % дівчаток). Дослідження

проводилося за письмовою інформованою згодою батьків. Особливості благополуччя сімей визначалися за спеціально-розробленою анкетною «соціально-гігієнічний моніторинг родин» методом анонімного анкетування. Під час аналізу враховувалися відповіді залежно від віку та статі контингенту. Математична та статистична обробка проведена за допомогою програми STATISTICA 6.0.

Результати дослідження та їх обговорення. У результаті проведеного опитування встановлено, що $54,71 \pm 2,23$ % батьків не можуть гарантувати своїм дітям дотримання режимних елементів життєдіяльності. Особливо загострює проблему той факт, що вказаний контингент дітей потребує постійного контролю з боку дорослих у дотриманні режиму дня.

Однією з головних причин неспроможності респондентами гарантувати своїм дітям стабільний режим дня є висока зайнятість на виробництві, додатковий підробіток та наявність інших дітей у родині ($23,56 \pm 2,13$ %, $13,56 \pm 2,03$ % та $8,04 \pm 2,01$ %, відповідно). Так, для $14,56 \pm 3,23$ % дітей ранок починається о 6 годині 30 хвилин, серед них дітей п'ятирічного віку вдвічі більше порівняно з дітьми семи років ($37,50 \pm 4,43$ % та $12,50 \pm 3,03$ % відповідно, $p < 0,05$). Ранній початок дня в дітей зумовлений робочим графіком батьків ($r = 0,2052$; $p < 0,025$).

За результатами проведеного дослідження встановлено, що $10,92 \pm 2,85$ % батьків вважають свої умови праці незадовільними (тривалий ненормований робочий день, праця на виробництві, наявність стресових факторів). При чому, діти, народжені в таких сім'ях, у віці 1,2–1,8 років почали відвідувати дошкільний заклад. У процесі аналізу результатів дослідження встановлений прямий зв'язок між незадовільними умовами праці батьків та раннім початком відвідування дітей дошкільного закладу ($r = 0,3709$; $p < 0,01$).

Дітям для гармонійного росту і розвитку необхідне раціональне харчування. Тому слід звернути увагу, що зранку не отримують вдома сніданок $55,46 \pm 4,55$ % дітей, серед них $24,37 \pm 3,93$ % дітей чотирьох років ($46,67 \pm 4,57$ % хлопчиків та $53,33 \pm 4,57$ % дівчаток), дітей п'ятирічного віку $27,53 \pm 4,09$ % ($42,11 \pm 4,52$ % хлопчиків та $57,89 \pm 4,52$ % дівчаток). Встановлено, що шестирічних дітей, які не снідають вдома, вдвічі більше порівняно з дітьми семи років ($33,61 \pm 4,33$ % та $14,29 \pm 3,20$ % відповідно, $p < 0,05$). Крім того, визначено, що діти, у яких спостерігається ранній початок дня, частіше не отримують сніданок уранці ($r = 0,2052$; $p < 0,025$).

За результатами дослідження встановлено, що в батьків із напруженим робочим днем, діти до 1,5–2 годин протягом робочих днів тижня витрачають на перегляд телепередач та комп'ютерні ігри (за гігієнічної вікової норми до 30 хв. на добу). Діти п'ятирічного віку займають лідируючу позицію, адже комп'ютерні ігри притаманні $41,67 \pm 4,51$ % дітей, а перегляд телебачення – $39,46 \pm 4,48$ %, що в чотири рази перевищує кількість дітей 4 років ($8,33 \pm 2,53$ % та $10,64 \pm 2,82$ % відповідно, $p < 0,05$), що, у свою чергу, свідчить про

недостатній прояв батьківської уваги до дітей п'ятирічного віку.

Встановлено, що додаткові заняття (хореографія, спортивні секції, іноземні мови та рукоділля) відвідують лише $30,25 \pm 4,2$ % дітей. Серед них на першому місці $33,61 \pm 4,33$ % дітей шести років – дівчаток $64,29 \pm 4,39$ %, а хлопчиків $35,71 \pm 4,39$ %, $p < 0,05$. Діти чотирьох та п'яти років майже на рівні відвідують додаткові заняття ($24,37 \pm 3,93$ % та $27,73 \pm 3,30$ %, відповідно). Найменша кількість спостерігалася серед дітей семирічного віку. Встановлено, що відвідування дітьми додаткових занять зменшує тривалість часу, витраченого на телебачення та комп'ютер ($r = -0,2140$; $p < 0,019$).

Серед $16,78 \pm 3,39$ % дітей щоденні прогулянки на свіжому повітрі тривають лише до 30 хвилин, у $71,43 \pm 4,14$ % тривалість прогулянки становить 30 хв. – 1 год., а $12,19 \pm 2,9$ % дітей мають щоденну прогулянку тривалістю 1–1,5 годин.

Встановлено, що більшість респондентів не задоволені місцем розташування житлових будинків, адже $21,27 \pm 3,75$ % сімей проживають неподалік від автомагістралей. Крім того, виявлено, що в межах обстеженого мікрорайону розташовано 4 діючих автозаправних станцій (АЗС). У цілому в районі АЗС проживає $36,08 \pm 4,40$ % родин. Тому ймовірно, можна припустити, що родини з дітьми проживають в екологічно несприятливому мікрорайоні поруч з автомагістралями та АЗС одночасно ($r = 0,23$; $p < 0,07$).

Найбільш розповсюдженою проблемою сучасних сімей та суспільства в цілому є поширення шкідливих звичок. За результатами дослідження встановлено, що курять матері у $33,33 \pm 4,32$ % дітей. Крім того, встановлено, що $6,8 \pm 2,3$ % матерів курили під час вагітності та продовжують до теперішнього часу. Куріння батьків ($41,84 \pm 4,52$ %), більше поширене порівняно з відповідною шкідливою звичкою жінок, вірогідна різниця $p < 0,05$. При чому встановлено, що в $6,78 \pm 2,2$ % дітей батько має одночасно дві шкідливі звички – куріння та вживання алкоголю. Серед них найбільше батьків п'ятирічних дітей, їх удвічі більше порівняно з батьками шестирічних ($39,23 \pm 4,47$ % та $19,11 \pm 3,6$ % відповідно, $p < 0,05$).

Отримані дані свідчать, що соціальне благополуччя сім'ї суттєво впливає на рівень життєдіяльності дітей і формує поведінкову модель подальшого життя дитячого контингенту.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Встановлено, що $54,71$ % батьків не можуть гарантувати своїм дітям дотримання режимних елементів життєдіяльності. Однією із головних причин вищезазначеного є висока зайнятість на виробництві, додатковий підробіток та наявність інших дітей у родині.

Зранку не отримують вдома сніданок $55,46$ % дітей. У батьків із напруженим робочим днем діти до 1,5–2 годин протягом робочих днів тижня витрачають на перегляд телепередач та комп'ютерні ігри.

Встановлено, що додаткові позашкільні заняття відвідують лише

30,25 % дітей. Серед 16,78 % дітей щоденні прогулянки на свіжому повітрі тривають лише до 30 хвилин. Більшість респондентів не задоволені місцем розташування житлових будинків, адже 21,27 % сімей проживають неподалік від автомагістралей.

Зустрічались і родини, де мали місце шкідливі звички: курять матері у 33,33 % дітей, у 6,78 % дітей батько має одночасно дві шкідливі звички – куріння та вживання алкоголю. Отримані дані свідчать, що соціальне благополуччя сім'ї суттєво впливає на рівень життєдіяльності дітей і формує поведінкову модель подальшого життя дитячого контингенту.

Вищевказане акцентує на подальшій необхідності проведення просвітницької роботи з батьками та дітьми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко Г. М. Вплив соціально-гігієнічних та соціально-психологічних факторів внутрішньо шкільного середовища на функціональний стан учнів початкової школи / Г. М. Даниленко, Л. В. Подрігало, С. А. Пашкевич // Вестник гигиены и эпидемиологии. – 2008. – Т. 12. – № 1. – С. 54–60.

2. Черюков А. В. Сравнительный анализ качества жизни детей и подростков по оценкам самих несовершеннолетних и их родителей / А. В. Черюков, А. А. Витрищак // Педиатрия. – 2007. – Т. 8. – С. 526–537.

3. Почтар О. М. Методика збереження здоров'я дівчаток початкової школи у позакласній роботі з фізичної культури / О. М. Почтар // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наукова монографія за ред. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2009. – № 10. – С. 180–183.

4. Кононко О. Л. Обов'язкова дошкільна освіта п'ятирічок: реалії, ризики, сподівання / О. Л. Кононенко // Дошкільне виховання. – 2010. – № 8. – С. 4–8.

5. Використання оцінки стану здоров'я та якості життя, пов'язаної зі здоров'ям молодших школярів для розробки медико-профілактичних заходів оптимізації внутрішньошкільного середовища / Г. М. Даниленко, О. М. Шпак, Т. Е. Єфімова та ін. // Актуальні питання гігієни та екологічної безпеки України : зб. тез доповідей наук.-практ. конф. (Київ, 24–25 травня 2008 р.). – 2008. – Вип. 7. – С. 117–118.

6. Агеева Г. Ф. Психологическое состояние детей дошкольного возраста в процессе освоения инновационной программы / Г. Ф. Агеева // Теория и практика физ. культуры. – 2010. – № 6. – С. 92.

РЕЗЮМЕ

Дяченко Ю. Л. К проблеме социального благополучия семьи как неотъемлемой составляющей качества жизни детей дошкольного и младшего школьного возраста.

Проведена оцінка соціального благополуччя сім'ї як фактора якості життя дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Визначено, що 11 % сімей мають неудовлетворительные условия труда, от которых зависит режим дня детей и начало посещения дошкольного учреждения. В семьях с напряженным графиком работы дети тратят 1,5 часа в день на телевидение и компьютер. Проблемой среди современных семей является распространение вредных привычек – курит мать у 33,33 % детей, а отец у 41,84 % детей. Кроме того, в 6,78 % детей отец имеет одновременно две вредные привычки – курение и употребление алкоголя.

Ключевые слова: дети, благополучие семьи, качество жизни.

SUMMARY

Dyachenko Y. To the problem of social well-being of the family as an integral component of the quality of life of preschool and younger school age children.

In 2011 Ukraine for the first time introduced compulsory pre-school education for five year olds that was the next step of modernization of the education sector in the state. Under current law it is established that an important task of educational reform is to create conditions not only to enhance the intellectual potential of the nation, comprehensive development and formation of the creative personality of each child, but also for preserving physical and mental health.

The «quality of life» is defined as the ratio of own individual position in society in the context of culture, value systems of the society and the goals of the individual, their plans and possibilities.

The quality of life of children is determined by physical, social and emotional factors that are essential and are constantly operating factors. The study of the life quality of preschool and younger school age children reveals not only health, but also evaluates the fulfillment of social functions, appropriate to the age and sex of the child population.

The well-being of the family leads to the formation of stereotype values of children. Timely identification of the social difficulties of their families provides an opportunity to determine the influence of the corresponding factor on the quality of life of children.

Without solving the problem of preservation of children's health in physical, psychological and social aspects it is impossible to raise the question of the health of the whole population.

An assessment of social well-being of the family is one of the factors in quality of life of preschool and early school age children. It was determined that 11 % of households have poor working conditions that affect children's daily routine and start attending preschool. In families with a busy schedule of working children spend 1.5 hours per day on television and computer. The problem of modern families is the spread of bad habits – smoking mother have 33.33 % of children and the father have 41.84 % of the children. In addition, 6,78 % of children at the same time have the father who has two bad habits – smoking and drinking.

Key words: children, family well-being, quality of life.